

Дидактична гра як провідний педагогічний інструмент виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку

Ганна Цвєткова

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Анотація

У статті теоретично обґрунтовано та практично окреслено можливості застосування дидактичної гри як провідного педагогічного інструменту виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку. Актуальність проблеми зумовлена поєднанням запиту суспільства на профілактику дитячого травматизму та потребою зберегти потенціал дитячої самостійності як рушійної сили розвитку. У практиці ЗДО нерідко виникає суперечність між надмірним контролем дорослих і необхідністю навчати дітей оцінювати ситуацію, обирати безпечні поведінкові стратегії, звертатися по допомогу та узгоджувати дії з однолітками. Мета статті – висвітлити, як дидактична гра забезпечує перехід від декларативного знання правил до їхнього застосування в реальних і змодельованих ситуаціях щоденного життя.

Теоретичну основу дослідження становить аналіз наукових джерел, порівняння підходів до розуміння гри та дослідження шляхів її застосування як педагогічного інструменту. Уточнено теоретичні положення щодо співвідношення понять «ігрова діяльність» і «гра», окреслено місце дидактичної гри в системі ігор, організованих дорослими з метою навчання дітей дошкільного віку. Проаналізовано українські й закордонні дослідження керованої гри (guided play) і феномену «усвідомленого ризику» (risky play), які доводять важливість балансу між захистом і набуттям дошкільниками умінь діяти безпечно. Доведено, що дидактична гра, поєднуючи навчальну мету, структурованість (правила, послідовність дій) та ігрову мотивацію, створює безпечний простір для спроб, помилок у набутті дітьми дошкільного віку безпечної поведінки.

Практичний результат полягає в доборі й описі комплексу дидактичних ігор, спрямованих на розпізнавання дітьми старшого дошкільного віку небезпечних ситуацій, класифікацію предметів за рівнями небезпеки, співвіднесення правил із ситуаціями та відпрацювання алгоритму дій (зупинись – відійди – поклич дорослого) у побуті й соціальній взаємодії. Перспектива подальших розвідок пов'язана із дослідженням індивідуальних відмінностей у засвоєнні правил безпечної поведінки у грі.

Ключові слова: дидактична гра, безпечна поведінка, діти дошкільного віку, керована гра, усвідомлений ризик.

UDC 373.2:613.9:37.015.31

DOI: 10.31652/3041-2439-2026-5-9

Educational games as a leading pedagogical tool for teaching safe behaviour to preschool children

Hanna Tsvetkova

Ukraine Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

Abstract

The article theoretically substantiates and practically outlines the possibilities of using didactic games as a leading pedagogical tool for teaching safe behaviour to preschool children. The relevance of the problem is due to the combination of society's demand for the prevention of childhood injuries and the need to preserve the potential of children's independence as a driving force for development. In practice, there is often a conflict between excessive adult control and the need to teach children to assess situations, choose safe behavioural strategies, seek help and coordinate actions with their peers. The purpose of this article is to highlight how didactic games facilitate the transition from declarative knowledge of rules to their application in real and simulated situations of everyday life.

The theoretical basis of the study is the analysis of scientific sources, comparison of approaches to understanding play and research into ways of using it as a pedagogical tool. The theoretical provisions regarding the relationship between the concepts of «play activity» and «play» are clarified, and the place of didactic play in the system of games organised by adults for the purpose of teaching preschool children is outlined. Ukrainian and foreign studies of guided play and the phenomenon of «risky play» are analysed, proving the importance of the balance between protection and the acquisition of safe behaviour skills by preschoolers. It has been proven that didactic play, combining educational goals, structure (rules, sequence of actions) and game motivation, creates a safe space for trial and error in the acquisition of safe behaviour by preschool children. The practical result is the selection and description of a set of didactic games aimed at helping older preschoolers recognise dangerous situations, classify objects by level of danger, correlate rules with situations, and practise an algorithm of actions (stop – move away – call an adult) in everyday life and social interaction. Prospects for further research are related to the study of individual differences in the assimilation of safe behaviour rules in play.

Keywords: didactic game, safe behaviour, preschool children, guided game, conscious risk.

Постановка проблеми. У дошкільній освіті безпека дитини розглядається не лише як сукупність санітарно-гігієнічних та організаційних вимог, а як системна педагогічна цінність і наскрізний результат виховання, що забезпечує захист і збереження життя та здоров'я дітей раннього й дошкільного віку. У нормативно-правовому полі українського законодавства пріоритетність захисту дитинства відображено у Законі України «Про охорону дитинства» [10] та законі України «Про дошкільну освіту», який визначає дошкільну освіту як простір цілісного розвитку, де безпечні умови є необхідною передумовою якості освітнього процесу [9]. У свою чергу, Державний стандарт дошкільної освіти визначає орієнтири компетентнісного розвитку дошкільника, передбачаючи формування в дитини дошкільного віку здатності діяти безпечно в повсякденних ситуаціях з урахуванням правил безпеки життєдіяльності та соціальної взаємодії [11].

Водночас педагогічна практика демонструє суперечність між прагненням дорослих зробити середовище для дитини абсолютно безпечним і стилями педагогічного керівництва у вигляді надмірних заборон і контролю, що значно звужує можливості дитини набувати самостійності, оцінювати ситуацію, звертатися по допомогу, домовлятися з однолітками, дотримуватися правил та прагнути діяти безпечно у повсякденних ситуаціях. Саме тому особливого значення набувають такі засоби педагогічного впливу, які дають змогу поєднати створення безпечних умов із набуттям дитиною дошкільного віку компетентності діяти безпечно.

Актуальність дослідження зумовлена сукупністю взаємопов'язаних чинників. По-перше, у глобальному вимірі запобігання

дитячому травматизму визнається Всесвітньою організацією охорони здоров'я важливою складовою політики збереження громадського здоров'я шляхом ефективних профілактичних заходів, підкреслюючи значущість освітніх стратегій у вихованні безпечної поведінки в дітей та підлітків [20]. По-друге, права дитини на захист і належний нагляд, закріплені міжнародними стандартами, що передбачають відповідальність держави й інституцій за безпечні умови розвитку [18]. По-третє, умови воєнного стану додатково актуалізують необхідність створення безпечного, комфортного та інклюзивного середовища у ЗДО, акцентуючи на системності управлінських і педагогічних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У площині педагогічних досліджень значна увага приділяється уточненню понятійно-категоріального апарату гри (гра як провідний тип діяльності; вільна гра, самодіяльна гра; ігрове середовище тощо), досліджуються шляхи застосування гри як педагогічного інструменту (С. Довбня, Р. Шуригіна) [2], впливу гри на набуття дитиною пізнавальних, комунікативних та соціальних умінь М. Алойтабі (М. Alotaibi) [14], активно обговорюється створення та збагачення ігрового середовища для дітей дошкільного віку (І. Деснова, М. Замелюк, К. Крутій та інші) [6]. Науковиця Кейлі Скін (К. Skene) у своїх наукових працях інтерпретує гру як середовище «проб і помилок», де дитина може випробовувати нові способи дії без надмірної загрози реальних втрат, що є принципово важливим для формування базових компетентностей [17].

Варто зазначити, що закордонні науковці (М. Бруссоні (М. Brussoni), Р. Гіббонс (R. Gibbons), К. Грей (C. Gray) та інші) повсякчас привертають увагу до феномену «усвідомленого ризику» (risky play), який розглядають як захопливі, емоційно збуджувальні форми рухливої гри, у яких присутні елемент невизначеності та ймовірність фізичного травмування [15]. Так, науковиця Е. Сандсетер (E. Sandseter) описує типологію

таких ігрових ризикованих ситуацій та підкреслює необхідність педагогічного балансу між прагненням дитини до самостійності та педагогічним впливом на таку поведінку з боку дорослого [16]. Аналіз наукових робіт М. Бруссоні та співавторів показує, що підтримане дорослими «розумне» ризикування в іграх найчастіше корелює з позитивними показниками здоров'я й поведінки (зокрема фізичною активністю та соціальними ефектами), а не з «неминучим» зростанням шкоди, якщо середовище організоване належно [15]. Цей дослідницький досвід важливий для змістовного розуміння сутності виховання безпечної поведінки, яке виявляється не в усуненні будь-якої «потенційної загрози», а в педагогічно керованому формуванні в дитини здатності діяти безпечно. Отже, у контексті психолого-психологічних наукових розвідок гра розглядається як діяльність, яка створює безпечний простір для експериментування з моделями поведінки, формування мислення, соціальних умінь і емоційної регуляції.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та практично окреслити можливості застосування дидактичної гри у здійсненні виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. В українському педагогічному словнику С. Гончаренка ігрова діяльність трактується як різновид активності людей, у процесі якої вони опановують суспільні функції, взаємини та рідну мову як засіб міжособистісного спілкування [1, с. 139]. Акцент на провідному статусі гри серед інших видів активності містить і «Енциклопедія освіти»: ігрова діяльність дітей дошкільного віку визначається як базовий зміст їхнього життя та провідна

діяльність, що органічно пов'язана з подальшим навчанням і працею. Саме поєднання суб'єктивної значущості гри для дитини з її об'єктивним розвивальним потенціалом зумовлює розуміння гри як однієї з найефективніших форм життєдіяльності дошкільника [3, с. 327]. Водночас термінологічне словосполучення *ігрова діяльність* виступає родовим щодо поняття гра: гра постає як конкретний індивідуальний або колективний вияв ігрової діяльності дитини, що має конкретно-історичну зумовленість, різноманітність, креативність і багатофункціональність [3, с. 328]. У педагогічному вимірі ігрова діяльність розглядається як багатофункціональний метод, який за наявності педагогічного супроводу набуває цілеспрямованого методичного характеру. Педагогічний супровід ігрової діяльності тлумачиться як спосіб досягнення цілей освітнього процесу через застосування системи педагогічних прийомів, адекватних специфіці конкретної гри, спрямованих на гармонізацію взаємодії «вихователь – дитина» шляхом задоволення актуальних потреб дитини та реалізації її особистісного потенціалу [3, с. 328]. Отже, теоретичним підґрунтям зазначеного дослідження є уявлення про гру як провідний тип діяльності дошкільника, у межах якої дитина опановує соціальні ролі, правила та норми, навчається керувати своєю поведінкою й підпорядковувати власні бажання смислу ситуації та прийнятим правилам.

У Державному стандарті дошкільної освіти від 2021 року подано класифікацію ігор, що складається із двох груп. Перша група – це різновиди самодіяльних вільних ігор, які виникають за ініціативи дітей (самодіяльні вільні ігри; ігри-експериментування, сюжетно-відображувальні, сюжетно-рольові, режисерські, театралізовані). Відповідно друга група ігор відбувається за організації та

ініціативи дорослих з метою навчання [11].

Упродовж останніх п'яти років педагогічні дослідження гри в системі дошкільної освіти характеризуються посиленням інтересу до концептуального осмислення гри як провідного типу діяльності дитини та водночас до практико-орієнтованих моделей її педагогічної підтримки. Українські науковці зосереджують увагу на уточненні дефінітивного статусу гри, її функцій у психічному розвитку та ролі предметно-ігрового середовища як чинника становлення соціальної, пізнавальної й емоційної сфер особистості дошкільника. У працях І. Деснової, М. Замелюк, К. Крутій та інших авторів гра розглядається не лише як форма активності, а як цілісна система взаємодії дитини з соціальним і предметним світом, у межах якої формується здатність до саморегуляції, символічного мислення та соціальної кооперації [5]. Значна увага приділяється також організації ігрового простору в закладах дошкільної освіти, що інтерпретується як педагогічно сконструйоване середовище, здатне стимулювати самостійну діяльність дітей і водночас забезпечувати умови для педагогічного супроводу.

Закордонні дослідження водночас демонструють стійку тенденцію до вивчення керованої гри (guided play), яка поєднує ініціативу дітей із м'яким керівництвом з боку вихователя. Так, аналіз наукових праць Д. Весберга (D. Weisberg) та колег щодо використання гри як засобу педагогічного впливу доводить, що для набуття дітьми необхідних знань та умінь, організована вихователем гра має вищу ефективність порівняно з вільними іграми дітей [19]. Дослідження, проведені Кейлі Скін (K. Skene), доводять, що освітня

діяльність із дітьми дошкільного віку, проведена в ігровій формі, позитивно впливає на засвоєння дітьми знань та умінь, особливо за умови активної ролі вихователя як фасилітатора дитячої активності [17]. Отже, аналіз українських та закордонних досліджень засвідчує перехід від уявлення про гру як спонтанну діяльність до розуміння її як стратегічного ресурсу дошкільної освіти, здатного забезпечувати інтеграцію розвитку, навчання й виховання.

Ідея застосування гри як засобу виховання безпечної поведінки у дітей дошкільного віку ґрунтується на її здатності відображати події, наближені до реальних, створювати безпечні умови для набуття дитиною практичного досвіду застосування правил і норм. Під час залученості у гру дитина не лише відтворює запропоновані правила, а й навчається їх застосовувати відповідно до ситуації, узгоджувати власні наміри з діями інших дітей, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки і на їхній основі регулювати власну поведінку. Аналіз наукових праць, присвячених організації ігрової діяльності як засобу формування навичок безпечної поведінки в дітей дошкільного віку, засвідчує актуальність проблематики та потребу її осмислення крізь призму різних методологічних підходів. Одним із провідних векторів у цій площині постає практично орієнтоване впровадження ігрових методів в освітній процес. Так, у дослідженні О. Соколовської та Є. Пашинської обґрунтовано результативність інтерактивних ігор для формування безпекових умінь; авторки акцентують, що моделювання ситуацій ризику підтримує здатність дітей обирати доцільні рішення в потенційно небезпечних обставинах [12]. Д. Побута та І. Коновальчук, зосереджуючись на сюжетно-рольових іграх, підкреслюють їхній потенціал у перенесенні засвоєних знань у повсякденні життєві ситуації

[8]. Підтримує цю позицію А. Іванчук і наголошує на необхідності систематичного й поетапного формування навичок безпечної поведінки через гру, підкреслюючи важливість поступового ускладнення навчальних завдань [4]. О. Сорочинська, І. Денисюк та Д. Олійник також підкреслюють педагогічну цінність ігрових підходів у навчанні дітей старшого дошкільного віку: на їхню думку, виконання ігрових завдань сприяє зростанню самостійності та усвідомленості дій дітей [13]. Водночас зазначені студії переважно зосереджені на описі наявного методичного інструментарію, що актуалізує потребу подальших досліджень, зокрема щодо індивідуальних відмінностей у сприйнятті ігрових завдань і їхнього впливу на стійкість та тривалість засвоєння безпекових навичок. Отже, гра виступає ефективним педагогічним засобом виховання безпечної поведінки в дітей дошкільного віку, оскільки забезпечує перенесення засвоєних правил у практику соціальної взаємодії та формує уміння в умовах, наближених до реальних.

Дидактична гра здатна забезпечити перехід від декларативного знання до дії. Вона найповніше відповідає цьому завданню, оскільки поєднує навчальну мету, структурованість (правила, послідовність дій, контроль і самоконтроль) і водночас природну для дітей дошкільного віку мотиваційну основу – ігровий інтерес. На відміну від спонтанної гри, дидактична гра проєктується дорослим як педагогічна ситуація з чітко окресленим змістом (наприклад, «безпечні/небезпечні предмети», «дії у разі пожежної небезпеки», «безпечна поведінка на майданчику», «правила вулиці»), але реалізується дитиною у конкретних діях, наприклад

шляхом здійснення вибору, спроби, виправлення помилки.

Наукова аргументація потенціалу дидактичної гри як засобу виховання безпечної поведінки представлена в українських дослідженнях: зокрема, О. Олексюк та М. Сас, які обґрунтовують дидактичну гру як ефективний засіб формування безпечної поведінки дітей старшого дошкільного віку в дошкільній [7]. Водночас А. Іванчук акцентує, що результативність виховання безпечної поведінки залежить від урахування емоційної регуляції дитини та організації освітнього середовища, де мотивація і переживання стають системними чинниками в засвоєнні правил [4]. У цьому сенсі дидактична гра створює «кероване емоційно насичене» поле: дитина проживає ситуацію (умовно небезпечну) у безпечних умовах, а отже, формує не лише знання, а й досвід саморегуляції та вибору безпечної стратегії.

Варто зазначити, що дидактичні ігри з безпеки доцільно застосовувати як послідовність коротких за часом, але змістовних вправ, у яких дитина не просто відтворює правило, а вчиться *розпізнавати ризик, пояснювати власний вибір і називати безпечну дію* у конкретній ситуації. Далі представлено низку авторських дидактичних ігор, що сприяють вихованню безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку у побуті.

Дидактична гра «Світлофор безпеки»

Мета: вправляти у класифікації предметів за рівнями небезпеки (зелений – безпечно; жовтий – потенційно небезпечно; червоний – небезпечно); активізувати знання правил безпечної поведінки; заохочувати дітей пояснювати власний вибір.

Обладнання: картки із зображеннями предметів; три обручі або торбинки відповідних кольорів (зелений, жовтий, червоний); предметні картки (ножиці, голка, сірники,

таблетки, праска, чайник, фен, розетка, дріт тощо); картки-ситуації («самокат біля дороги», «тонкий лід», «відчинене вікно», «слизька підлога», «дрібні предмети на підлозі»; картки-підказки правил: «зупинись», «не чіпай», «поклич дорослого», «відійди», «обережно».

Підготовча робота. Бесіда «Рівні безпеки» (зелений – можна самому; жовтий – можна лише за присутності дорослого; червоний – не можна).

Зміст гри. Діти стають півколом біля трьох обручів. Вихователь показує картку (1–2 секунди), пропонує дітям подумати та обрати колір. «Перед вами три кольори. Я показую картку, а ви вирішуєте, куди її покласти: зелений – безпечно, жовтий – обережно, червоний – небезпечно. Після цього коротко скажіть, чому і яке правило допоможе бути в безпеці». Дитина кладе картку в обраний колір і пояснює, наприклад «Це жовтий колір, діємо обережно».

Інші діти можуть доповнити, що потрібно зробити за такої ситуації.

Варіанти ускладнення: вихователь називає колір безпеки, діти добирають 2–3 картки й пояснюють власний вибір.

Дидактична гра «Добери правило»

Мета: вправляти у співвіднесенні правила з ситуацією; сприяти розумінню наслідків порушення правил безпеки; активізувати у відповідях дітей мовленнєвих реплік («Я обираю правило..., тому що...»; «Якщо так зробити, може статися...»).

Обладнання: картки-ситуації із простими сюжетами (кухня, ванна, вулиця, майданчик); картки-правила у формі коротких фраз або піктограм; прищипки (липучки або магніти для поєднання пар).

Підготовча робота. Бесіди «Що тут

небезпечного?», «Яке правило допоможе?».

Зміст гри. Картки-ситуації викладають перед дітьми. Картки із правилами лежать поряд перевернуті зображенням донизу. Інструкція: «Перед тобою картки із ситуаціями і картки з правилами. Твоє завдання – знайти пару: до кожної ситуації дібрати правило та пояснити власний вибір». Вихователь заохочує дітей до використання мовленнєвих реплік під час відповіді («Я обираю правило..., тому що...»; «Якщо так зробити, може статися...»). Дитина обирає будь-яку картку із правилом, пояснює його та добирає відповідну ситуацію. Інші діти можуть доповнювати, називати більш відповідне правило.

Варіанти ускладнення: після добору ситуації до правила, дитина називає наслідки, до яких може призвести порушення визначеного правила.

Дидактична гра «Детектив безпеки»

Мета: формувати уміння помічати приховану небезпеку та пояснювати причину її виникнення; виховувати спостережливість.

Обладнання: сюжетні ілюстрації формату А3 (кухня, ванна кімната, подвір'я, майданчик, кімната); картонні фішки «!»; пісочний годинник; картки-піктограми («витерти», «прибрати», «закрити», «відсунути», «покликати дорослого»).

Підготовча робота. Бесіди «Видима та прихована небезпека»; «Правила безпеки вдома», «Що означає знак «!»».

Зміст гри. Діти працюють командами по 3–5 осіб. На початку гри команди отримують ілюстрацію й фішки «!». Інструкція: «Ми – детективи безпеки. На картинці сховалися небезпеки. Знайди їх, постав фішку «!» та розкажи, чому це небезпечно». За сигналом вихователя діти розміщують фішки на небезпеках. Після завершення команди по черзі розказують, чому обрані предмети є небезпечними. Під час розповіді вихователь

заохочує дітей до використання мовленнєвих реплік під час відповіді «Тут небезпечно, бо...», «Правильно так: ...». Вихователь підсумовує результати гри.

Варіант ускладнення: вихователь пропонує дітям віднайти зайву фішку, що позначає предмет, який не становить небезпеки.

Дидактична гра «Безпечна кухня»

Мета: систематизувати уявлення дітей про предмети, які становлять потенційну небезпеку на кухні; вправляти у розпізнаванні потенційно небезпечних ситуацій в побуті; формувати уміння діяти безпечно у типових побутових ситуаціях.

Обладнання: ілюстрація кухні формат А3; муляжі предметів (або предметні картки) – ніж, тертка, плита, чайник, каструля, праска, тостер, міксер; картки-пиктограми («відійти», «не торкатись», «покликати дорослого», «прибрати», «дорослий»).

Підготовча робота. Бесіда «Що на кухні може бути небезпечним?».

Зміст гри. Вихователь організовує ігрове поле на ілюстрації, розміщує предмети так, щоб утворити декілька потенційно небезпечних ситуацій (наприклад: ніж лежить лезом до краю столу; шнур електроприладу звисає; гаряча чашка стоїть на самому краю; предмети розташовані у небезпечних місцях). Вихователь ознайомлює дітей з інструкцією: «На ілюстрації, розміщено предмети, які можуть бути небезпечними. Ви будете шукати небезпечні ситуації. Якщо ситуацію можна зробити безпечнішою, скажіть, що саме треба змінити». Діти по черзі виконують роль «помічника безпеки»: 1) помічають небезпеку та вказують на неї; 2) називають правило («Гарячого не торкаємось», «Гостре – не беремо»,

«Електроприладами користується дорослий»); 3) обирають картку-пиктограму, яка відповідає ситуації. Після завершення гри вихователь узагальнює, які небезпеки розпізнали діти та які дії обирали.

Варіант ускладнення: вихователь змінює 2 предмети місцями, а діти відшуковують нові потенційні небезпеки.

Дидактична гра «Безпечна ванна»

Мета: учити розпізнавати ризики у ванній кімнаті; добирати дії для уникнення небезпеки; закріплювати правило «не підходь – покликай дорослого».

Обладнання: ситуаційні картки («калюжа у ванній кімнаті», «мокрі руки біля розетки», «мокрый килимок», «шампунь розлитий на підлозі» тощо); картки-пиктограми («витерти», «обережно: слизько», «покликати дорослого», «поставити знак «небезпечно»», «іти повільно».

Підготовча робота. Бесіда «Ванна кімната: що тут може бути небезпечним?»; експериментування «Слизько – не слизько».

Зміст гри. На столі перед дитиною перевернуті картки-ситуації. Вихователь надає інструкцію: «Ти – «рятувальник з безпеки». Візьми будь-яку перевернуту картку та розкажи, що потрібно зробити для уникнення небезпеки». Дитина обирає ситуаційну картку, називає, що небезпечно та пояснює, що потрібно зробити для уникнення небезпеки. Іншим дітям можна запропонувати назвати правило безпечної поведінки.

Варіант ускладнення: відповідно до обраної дитиною картки, вихователь пропонує «Що буде, якщо порушити правило безпеки (не покликати дорослого тощо)».

Дидактична гра «Небезпечні речовини»

Мета: учити розпізнавати небезпечні речовини (предмети); формувати у дітей уміння застосувати правило: «Не куштую – не нюхаю – не торкаюсь – звертаюсь до дорослого»; сприяти розумінню дітьми, що «схоже на

цукерку» або «приємно пахне» – не означає «можна».

Обладнання: піктограма «замок»; картки «можна», «не можна»; макет «шафка під замком» (або картинка шафки).

Підготовча робота. Бесіда «Це не їжа і не іграшка».

Зміст гри. На столі розташовано предметні картки. Діти отримують інструкцію: «Ми збираємо «шафку безпеки». Якщо предмет небезпечний – ми кладемо його в шафку «під замок» та пояснюємо, чому предмет небезпечний». Діти по черзі беруть одну предметну картку і пояснюють, чому предмет небезпечний.

Варіант ускладнення. Інструкція, правила та дії не змінюються, але замість предметних карток вихователь пропонує муляжі предметів, які зовні привабливі для дітей (пляшка із вітамінами, які схожі на цукерки), яскраві коробочки із привабливим ароматом (від засобів для прання, миття тощо) потенційно небезпечні муляжі предметів повинні обов'язково мати позначку «небезпечно».

Дидактична гра «Інспектори електробезпеки»

Мета: формувати у дітей уявлення про правила електробезпеки в побуті; учити розпізнавати типові ризики (розетки, дроти, подовжувачі, електроприлади поруч із водою); вправляти у виборі безпечних дій і зверненні по допомогу до дорослого; активізувати знання дітей про алгоритм дій у разі небезпеки: «Зупинись – відійди – поклич дорослого»).

Обладнання: плакати форматів А3 («Кімната», «кухня», «ігровий куточок») Жетони («Безпечно», «Стоп!»); атрибути інспектора (бейдж «Інспектор», міні-блокнот, картка «Лист перевірки», олівець); картки правил з піктограмами («Вода й

електрика – не друзі», «Провід має бути цілий», «Розетка – не місце для гри», «Електроприлади – лише з дорослим»).

Правило інспектора: «Не торкаюся нічого справжнього – працюю лише з картинкою/макетом».

Підготовча робота. Бесіда «Що таке електрика вдома і де вона «живе»?» (розетки, дроти, прилади).

Інструкція: «Сьогодні ми – інспектори електробезпеки. Ми перевіряємо макет і знаходимо місця, де безпечно, а де треба сказати «Стоп!». Спочатку уважно розглядаємо, потім пояснюємо і потім ставимо фішку ✓ або ⚡».

Зміст гри. Вихователь озвучує зміст завдання. «Сьогодні ми – інспектори електробезпеки. Ми перевіряємо макет і знаходимо місця, де безпечно, а де треба сказати «Стоп!». Спочатку уважно розглядаємо, потім пояснюємо і потім ставимо фішку ✓ або ⚡». Діти за бажанням беруть атрибути інспектора. На момент пояснення вихователь заохочує дітей до користування картками-піктограмами («Вода й електрика – не друзі», «Провід має бути цілий», «Розетка – не місце для гри», «Електроприлади – лише з дорослим»). Далі вихователь спонукає дітей до відповідей на запитання: «Що треба змінити, щоб стало безпечно?», «Хто має це зробити: дитина чи дорослий?» Гра завершується повторенням алгоритму дій у разі небезпек: «Зупинись – відійди – поклич дорослого».

Варіант ускладнення: вихователь показує 3 картки, що відображають взаємодію дітей з електроприладами, одна з карток демонструє потенційну небезпеку (дитина має віднайти та пояснити небезпечні дії).

Висновки. Отже, безпека в дошкільній освіті постає як системна педагогічна цінність і наскрізний результат виховання, зорієнтований на збереження життя та здоров'я дитини й формування у неї здатності діяти безпечно у

повсякденних ситуаціях. Водночас окреслена проблематика загострюється суперечністю між прагненням дорослих «усунути всі ризики» та формуванням самостійності, відповідальної поведінки. У цьому контексті безпечна поведінка визначається як процес і результат формування компетентності діяти обачно. Ключовий висновок полягає в тому, що дидактична гра створює умови для

застосування знань та правил у повсякденних ситуаціях, оскільки поєднує навчальну мету зі структурованістю (правила, послідовність, контроль дорослого, самоконтроль дитини) з ігровим інтересом. Перспектива подальших досліджень пов'язана із дослідженням індивідуальних відмінностей дітей дошкільного віку в засвоєнні правил безпечної поведінки у грі.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / за ред. С. Головка. Київ: Либідь, 1997. 374 с.
2. Довбня С. О., Шулігіна Р. А. Теоретико-методичний супровід ігрової діяльності дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 72, Т. 1. С. 170-176. DOI: [10.31392/NPU-nc.series5.2020.72-1.38](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.72-1.38) (дата звернення: 27.01.2026).
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головн. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Іванчук А. В. Навчання дітей дошкільного віку безпечної поведінки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Вип. 70. С. 49-53.
5. Крутий К., Деснова І. С., Замелюк М. І. Дефініція «гра» як провідний тип діяльності дошкільника: аналіз підходів. *Академічні студії. Серія: Педагогіка*. 2021. Вип. 4, Ч. 2. С. 84-91. DOI: [10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.13](https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.13). (дата звернення: 27.01.2026).
6. Крутий К., Замелюк М., Деснова І. Усвідомлений ризик в іграх дітей старшого дошкільного віку. *Preschool Education: Global Trends*. 2023. Vol. 4. Р. 47–74. DOI: [10.31470/2786-703X-2023-4-47-74](https://doi.org/10.31470/2786-703X-2023-4-47-74) (дата звернення: 27.01.2026).
7. Олексюк О. Є., Сас М. Дидактична гра як засіб формування безпечної поведінки в дошкільному віку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2017. № 2. С. 346-352. URL: <https://surl.it/iuyjeb> (дата звернення: 27.01.2026).
8. Побута Д., Коновальчук І. Теоретико-методичні аспекти формування у дітей середнього дошкільного віку досвіду безпечної поведінки засобами ігрової діяльності. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи* : зб. наук. праць / за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2024. С. 128-131.
9. Про дошкільну освіту: Закон України від 06.06.2024 № 3788-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3788-20> (дата звернення: 27.01.2026).
10. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14> (дата звернення: 27.01.2026).
11. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (нова редакція): наказ Міністерство освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL: <https://surl.li/fnxtkt> (дата звернення: 27.01.2026).
12. Соколовська О. С., Пашинська Є. І. Формування практичних навичок з безпеки життєдіяльності у дітей дошкільного віку. *Сучасні досягнення вітчизняних вчених у галузі педагогічних та психологічних наук* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, Україна, 6-7 березня 2020 р.). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2020. Ч. 2. С. 95-98.
13. Сорочинська О., Денисюк І., Олійник Д. Аспекти формування досвіду безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 9(23). С. 451-459. DOI: [10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)-451-459](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23)-451-459) (дата звернення: 27.01.2026).
14. Alotaibi Manar S. Game-based learning in early childhood education: a systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychology*. 2024. Vol. 15. DOI: [10.3389/fpsyg.2024.1307881](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1307881) (дата звернення: 27.01.2026).

15. Brussoni M., Gibbons R., Gray C. et al. What is the relationship between risky outdoor play and health in children? A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2015. Vol. 12, No. 6. P. 6423-6454. DOI: [10.3390/ijerph120606423](https://doi.org/10.3390/ijerph120606423) (дата звернення: 27.01.2026).
16. Sandseter E. B. H. Categorising risky play – how can we identify risk-taking in children's play? *European Early Childhood Education Research Journal*. 2007. Vol. 15, No. 2. P. 237-252. DOI: [10.1080/13502930701321733](https://doi.org/10.1080/13502930701321733) (дата звернення: 27.01.2026).
17. Skene K., O'Farrelly C. M., Byrne E. M. et al. Can guidance during play enhance children's learning and development in educational contexts? A systematic review and meta-analysis. *Child Development*. 2022. Vol. 93, No. 4. P. 1162-1180. DOI: [10.1111/cdev.13730](https://doi.org/10.1111/cdev.13730) (дата звернення: 27.01.2026).
18. UNICEF. Child-friendly Convention in English. 2019. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/38876/file/child-friendly-Convention-EN.pdf> (дата звернення: 27.01.2026) (дата звернення: 27.01.2026).
19. Weisberg D. S., Hirsh-Pasek K., Golinkoff R. M. Guided play: Where curricular goals meet a playful pedagogy. *Mind, Brain, and Education*. 2013. Vol. 7, No. 2. P. 104-112. DOI: [10.1111/mbe.12015](https://doi.org/10.1111/mbe.12015). (дата звернення: 27.01.2026).
20. World report on child injury prevention / World Health Organization, United Nations Children's Fund. – Geneva: World Health Organization, 2008. 232 p. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241563574>.

References

1. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary] (S. Holovko, Ed.). Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
2. Dovbnia, S. O., & Shulihina, R. A. (2020). Teoretyko-metodychni suprovod ihrovoi diialnosti ditei doshkilnoho viku [Theoretical and methodological support of preschool children's play activity]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific Journal of Drahomanov NPU. Series: Pedagogical Sciences: Realities and Prospects*, 72(1), 170-176. Retrieved from: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.72-1.38> [in Ukrainian].
3. *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education] / V. H. Kremen, (2008). Kyiv: Yurinkom Inter. 2008. P.1040 [in Ukrainian].
4. Ivanchuk, A. V. (2020). Navchannia ditei doshkilnoho viku bezpechnoi povedinky [Teaching preschool children safe behavior]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of Creative Personality Formation in Higher and Secondary Schools*, 70, 49-53. [in Ukrainian].
5. Krutii, K., Desnova, I. S., & Zameliuk, M. I. (2021). Definitsiia «hra yak providnyi typ diialnosti doshkilnyka»: analiz pidkhodiv [Definition «play as the leading activity type of a preschool child»: Analysis of approaches]. *Akademichni studii. Seriya: Pedahohika – Academic Studies. Pedagogy Series*, 4(2), 84-91. Retrieved from: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.13> [in Ukrainian].
6. Krutii, K., Zameliuk, M., & Desnova, I. (2023). Usvidomleni ryzyk v ihrakh ditei starshoho doshkilnoho viku [Conscious risk in the games of older preschool children]. *Preschool Education: Global Trends*, 4, 47-74. Retrieved from: <https://surl.luknildmu> [in Ukrainian].
7. Oleksiuk, O. Ye., & Sas, M. (2017). Dydaktychna hra yak zasib formuvannia bezpechnoi povedinky v dovkilli ditei starshoho doshkilnoho viku [Didactic game as a means of forming safe environmental behavior in older preschool children]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Seriya: Pedahohichni nauky – Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University. Series: Pedagogical Sciences*, (2), 346-352. Retrieved from: <https://surl.lt/iuyjeb> [in Ukrainian].
8. Pobuta, D., & Konovalchuk, I. (2024). Teoretyko-metodychni aspekty formuvannia u ditei serednoho doshkilnoho viku dosvidu bezpechnoi povedinky zasobamy ihrovoi diialnosti [Theoretical and methodological aspects of forming safe behavior experience in middle preschool children by means of play]. *Innovatsiini protsesy v doshkilnii osviti: teoriia, praktyka, perspektyvy: zb. nauk. prats; za red. O. O. Maksymova & M. A. Fedorova (Eds.) – Innovative processes in preschool education: Theory, practice, prospects: collection of scientific works; edited by O. O. Maksimova, & M. A. Fedorova. Zhytomyr: FOP Levkovets*. [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu» [The Law of Ukraine «On Preschool Education»] (2024). Zakonodavstvo Ukrainy (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2024, No. 3788-IX). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3788-20> [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu dytynstva» [The Law of Ukraine «On Child Protection»] (2001). Zakonodavstvo Ukrainy (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2001, No. 2402-III). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14> [in Ukrainian].

11. Nakaz «Pro zatverdzhennia Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity (Derzhavnoho standartu doshkilnoi osvity)» [On approval of the Basic Component of Preschool Education (State Standard of Preschool Education)] (2021). Order No. 33. Retrieved from: <https://surl.li/fnxtkt> [in Ukrainian].
12. Sokolovska, O. S., & Pashynska, Ye. I. (2020). Formuvannia praktychnykh navychok z bezpeky zhyttiedialnosti u ditei doshkilnogo viku [Formation of practical life-safety skills in preschool children]. *Suchasni dosiahnennia vitchyznianskykh vchenykh u haluzi pedahohichnykh ta psykhologichnykh nauk: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Modern achievements of Ukrainian scholars in pedagogy and psychology: Proceedings of the international scientific-practical conference* : zbirnyk tez. Kyiv: GO «Kyivska naukova orhanizatsiia pedahohiky ta psykhologii», 95-98. [in Ukrainian].
13. Sorochynska, O., Denysiuk, I., & Oliinyk, D. (2023). Aspekty formuvannia dosvidu bezpechnoi povedinky u ditei starshoho doshkilnogo viku [Aspects of forming safe behavior experience in older preschool children]. *Nauka i tekhnika sohodni – Science and Technology Today*, 9(23), 451-459. Retrieved from: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)-451-459](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23)-451-459) [in Ukrainian].
14. Alotaibi, M. S. (2024). Game-based learning in early childhood education: A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, 15. Retrieved from: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1307881> [in English].
15. Brussoni, M., Gibbons, R., Gray, C., et al. (2015). What is the relationship between risky outdoor play and health in children? A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(6), 6423-6454. Retrieved January 31, 2026, from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26062038/>
16. Sandseter, E. B. H. (2007). Categorising risky play – how can we identify risk-taking in children's play? *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 237-252. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/13502930701321733> [in English].
17. Skene, K., O'Farrelly, C. M., Byrne, E. M., et al. (2022). Can guidance during play enhance children's learning and development in educational contexts? A systematic review and meta-analysis. *Child Development*, 93(4), 1162-1180. Retrieved from: <https://doi.org/10.1111/cdev.13730> [in English].
18. UNICEF. (2019). *Child-friendly Convention in English*. Retrieved from: <https://www.unicef.org/ukraine/media/38876/file/child-friendly-Convention-EN.pdf> [in English].
19. Weisberg, D. S., Hirsh-Pasek, K., & Golinkoff, R. M. (2013). Guided play: Where curricular goals meet a playful pedagogy. *Mind, Brain, and Education*, 7(2), 104-112. Retrieved from: <https://doi.org/10.1111/mbe.12015> [in English].
20. World Health Organization, & United Nations Children's Fund. (2008). *World report on child injury prevention*. Geneva: World Health Organization. Retrieved from: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241563574> [in English].

Статтю надіслано до редколегії 22.01.2026 р.
Статтю рекомендовано до друку 23.01.2026 р.
Статтю опубліковано 12.03.2026 р.

Про автора

Ганна Цветкова,
докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри дошкільної освіти,
Український державний університет імені
Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-1556-4856>
tsvetkova1271@gmail.com

About the Author

Hanna Tsvetkova,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Preschool Education,
Dragomanov Ukrainian State University,
Kyiv, Ukraine
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-1556-4856>
tsvetkova1271@gmail.com